

- Hümeýra Özturan, *Ahlak Felsefesinin Temel Problemleri: Seçme Metinler*, Ankara: Nobel, 2015, 217 s.*

Değerlendiren: Şengül Çelik**

“Türkiye’de felsefe var mı?” ve/veya “Türkiye’de ahlak felsefesi var mı?” soruları uzun bir müddettir felsefe toplumunun incelemesi altındadır. Türkiye’de ahlak felsefesi alanında yapılan tüm çalışmaların değerlendirilmesi belli bir motivasyon gerektiriyor ancak bu alandaki çoğu eser için böyle bir inceleme ve değerlendirme yapılmamaktadır. Halbuki bu motivasyon, ahlak felsefesi alanında yukarıda sorulan soruya “Türkiye’de ahlak felsefesi var; ve bunun daha iyi olması için yazılan eserlerin incelenmesi gereklidir” şeklinde kendini gösterebileceği gibi, “Türkiye’de ahlak felsefesi yok; dolayısıyla ahlak felsefesi oluşturulması için yazılan tüm eserlerin değerlendirilmesi yerinde olacaktır” şeklinde de ortaya çıkabilir. Her iki motivasyon durumunda da önemli olan ahlak felsefesi alanına katkıda bulunmak için en geçerli yollardan birinin yazılmış eserlerin incelenmesi ve tasnif edilmesidir. 2015 yılında başlamış olan Cumhuriyet Dönemi Ahlak Felsefesi Eserlerinin Teorik Analizi projesi doğrultusunda Cumhuriyetten günümüze birçok ahlak felsefesi kitabı incelenmiş ve incelenmeye devam etmektedir. Proje öncelikli olarak özgün eserlere odaklanmış olsa da felsefe kaynaklarının önemli bir parçasını oluşturmalarından dolayı seçki kitapları da projeye dâhil edilmişlerdir. Cumhuriyet döneminin ahlak felsefesi alanında belki de ilk sayılacak nadir seçkisi Mehmet Ali Aynî’nin *Türk Ahlakçıları* eseridir. Aynî’nin eseri dışında Bedia Akarsu’nun ve Lokman Çilingir’inde bu bağlamda eserleri bulunmaktadır. Seçki eserler genel konularda daha sık oluşturulsa da ahlak alanına ya da felsefenin herhangi bir alt alanına ait temalı çalışmalara çok sık rastlamamaktayız. Günümüzde hala seçki eserler çok yaygın bir hale gelmemiştir. Bu alandaki eserlerin çoğu temel bir problem ya da tarihsel olmaktan çok yazarların seçimleri ile oluşturulmaktadır.

Ahlak Felsefesinin Temel Problemleri: Seçme Metinler, adından da anlaşılacağı üzere ahlak üzerine metinlerin toplandığı bir seçki eser. Metinler, temel sorunların anlatıldığı kısa bir girişten sonra sunulmuştur. Metinlerin seçimi, genel ahlak alanı sorunlarını yansıtan temel eserlerden ziyade yazarın kendi kişisel bilgi arka planından, daha çok da keyfi bir tercih ile oluşturulmuştur. Seçki eserlerin çok yaygın olduğu alan ve geleneklerde böyle bir keyfilik aslında müspet bir değer olarak tanımlanabilir ancak ahlak alanında hem özgün hem seçki eserlerin çok az sayıda bulunduğu ülkemiz için bunu söylemek pek kolay değil. Özellikle ders kitabı olma hedefleniyorsa, ki yazarın girişteki beyanı bu yöndedir, daha nesnel ahlak metinlerinin seçilmiş olması, bu amacı daha iyi karşılayabilirdi. Nesnel ile kasıt ahlak felsefesi alanında temel bir sorunu ortaya koyma ya da tartışma kabul etme ya da reddetme gibi duruşlarıyla alana yön vermiş isimler ve eserleridir. Ders kitabı olma niyeti ile oluşturulan bir

* Bu kitap incelemesi 115K327 “Cumhuriyet Dönemi Ahlak Felsefesi Eserleri Teorik Analizi” isimli TÜBİTAK SOBAG projesi doğrultusunda yapılmıştır.

** Doç. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, sngcelik@yildiz.edu.tr.
DOI: dx.doi.org/10.12658/human.society.6.12.D0136

eserin ahlak alanında genel kabul görmüş eserlerin tanıtımını öncelikli tercih etmesi yerinde olurdu. Yazar, bu konudaki özrünü “bu seçki... benim ahlak felsefesi tarihinden anladığım ve bildiklerimin bir dökümü gibidir” diyerek iki paragraf yukarıda ders kitabı olma niyetinin yakalanamamış olma ihtimalinin belki de farkındalığı ile daha çok öznel bir derleme olduğunu kabul etmektedir.

Yazarın özneliği ders kitabı formatına uygun olmasa da aslında Türkiye’de ahlak felsefesi yapanlar için zengin bir kaynak eser oluşturma niteliğindedir. Cumhuriyet kurulduktan sonra Osmanlı döneminin batılılaşma ve yenilikleri uyarlama hareketleri daha da hız kazanmış olsa da düşünce dünyasında günümüze kadar değişmeyen bir özellik vardır o da bir şekilde her türlü görüşün kendine yer bulabildiği harman görüntüsüdür. Yazarın derlemede kullandığı metinler de bu harman görüntüsünü kanıtlar niteliktedir.

Kitabın derlenme şekli ahlak alanına ait bir sorunun yazar tarafından tanıtılması ve sonrasında yazarın ilgili gördüğü metinlerden farklı boyutlarda seçtiği metinler şeklinde tasarlanmıştır. Yazar, ahlak felsefesinin genel kabul görmüş alt dallarını bir şema ile kitabın dördüncü sayfasında vermiştir. Ahlak felsefesini önce teorik ve pratik diye ayırıp sonra da teorik ahlaki betimleyici, normatif, meta-ahlak olarak üçe ayırmıştır. Bu şema basit bir yapıda olsa da şu an batı odaklı dünya genelinde ahlak üzerine yapılan çalışmaları sınıflandırmada kullanılan en genel ve kabul görmüş sınıflandırmadır. Dolayısıyla herhangi bir ahlak felsefesi çalışması değerlendirileceği zaman eserin bu sınıflandırma içinde hangi alt dala ait olduğunun saptanması ile geçerli bir kritiğe tabi tutmak mümkün olmaktadır ki buna antoloji ya da seçki dediğimiz eserler de dâhildir. Yazarın da hemen dördüncü sayfada bu ayrıma yer vermesi ama kendi eserini bu tasnife göre yapılandırmaması batı ahlak felsefesinden hareket ettiğini ancak sonradan aynı çizgide devam etmediğini gösteriyor. Ahlak felsefesi seçkilerinde takip edilecek farklı yöntemler bulunmaktadır. Bunların başında tarihsel bir yapı gözetmek ile sorunsal temelli oluşum temel iki yöntemdir. Tarihsel yapı da kendi içinde sorun temelli olabilirken; sorun temelli yöntemde yazarın ortaya koyduğu sorunları en güzel ortaya koyduğunu düşündüğü metinlere yer vermesi beklenir. Sorun temelli ele alınmasında konunun sınıflandırılmasının takibi önem arz etmektedir. Ahlak Felsefesinin Temel Problemleri: Seçme Metinler, yazarın da tanımladığı alt dallardan hiçbirine ait gözükmemekte bilakis sanki tüm alt dalları kapsayacak farklı sorunları bir araya getirmiştir. Bu tarz bir derleme, kuşatıcılık açısından faydalı olsa da ahlak felsefesinin alt dallarının bile alt dallara ayrılmış olmasından; eserin benzer eserler arasında sınıflandırılması kadar ders kitabı olarak kullanılması da sorun teşkil etmektedir. Örneğin meta-etik alanındaki tartışmalar normatif alandaki tartışmalardan çok farklı içerikte olduğu için seçki eser oluşturanlar ya normatif alanın tartışmalarına uygun seçkiler ya da meta-etik tartışmalara uygun seçkiler hazırlarlar. Kimi seçkiler ise her iki alanı da dâhil edip kitap içinde bu bölümleri ayırmayı tercih eder. *Ahlak Felsefesinin Temel Problemleri*’nde ise meta-etik ve normatif ahlak alanlarının tartışmaları herhangi bir sınıflandırma gözetilmeksizin arka arkaya sıralanmıştır.

Ahlak alanının sorunları çok boyutlu olup alt dallara ayrılmış olmasına rağmen eserde ele alınan sorunlar herhangi bir sınıflandırma gözetilmeksizin derlenmiştir. Bunun yanı sıra çok fazla sayıda filozofun çok çeşitli metinlerine yer verebilme kaygısı ile alıntılar çok kısa tutulmuştur. Bunun sonucu olarak da asıl sorunsalın derinine nüfuz edilememiş ve tartış-

malar fazla yüzeysel kalmıştır. Örneğin sorunlar öncelikli olarak yazar tarafından kısaca ele alınmış; temel sorular sorulmuş ancak bunların hangi metinde ne şekilde ele alındığı ve bu seçkiye hangi sebeple girdiği belirtilmemiştir.

Batı felsefesi ve doğu felsefesi arasında konu farkı olmasa da yöntem farkı olduğu iddiası sıkça gündeme getirilmektedir. Bugüne kadar yapılan çalışmalar Türkiye’de yapılan felsefenin de batı kaynaklı felsefeden ayrıldığı noktaların bulunduğunu göstermektedir. Bu konudaki en temel farklılık zihinsel arka planın farklı kültürel etkiler ile oluşmasından kaynaklanmaktadır. Aynı’nin “Bizim kültürümüzde ahlak felsefesi kitabı yazmaya ihtiyaç duyulmamıştır” önyargısının kaynağı; İslam dini ve Kur’an-ı Kerim kaynaklı ahlak anlayışının yanlış anlaşılmasıdır. Aynı “Eski âlimlerimiz başlı başına ahlâk kitabı yazmağa özenmemişlerdi. Onlar bu işi lüzumsuz görüyorlardı. Çünkü onların nazarında en yüksek bir ahlâk kitabımız vardı. Bu kitap Müslümanlar için Kur’an-ı Kerim’dir”¹ demektedir ancak Müslüman düşünürlerin de ahlak felsefesinin sorunlarına kendi kültürlerinden yanıtlar arama çabaları bulunmaktadır. Bu seçki eserde İslam filozoflarının metinlerine bolca yer verilmiş olmasının kendi ahlak felsefe geleneğimizi belirlemede çok etkin olacağı aşikârdır. Kendi düşünce dünyamızın şekillenmesinde belirleyici olduğu düşünülen metinlerin bir araya toplanması elbette değerli bir çalışmadır. Bu nedenle seçilen metinlerin batı felsefesi kaynakları ile karıştırılmamış olması eseri daha özgün kılabildi diye düşünmekteyiz. Böylelikle ahlak felsefemiz adına tarihsel bir çerçeve olmasa da hangi sorunlarla ağırlıklı olarak şekillendiği ortaya konulabilirdi metinlerin içerikleri Batı felsefesi ile İslam felsefesinin sorunlara yaklaşım farklarını ortaya koyacak şekilde yazarın özgün yorumları ile daha etkili olabilirdi.

Batı kaynaklı ahlak felsefesi seçkilerinde Galen, Wittgenstein, Sartre, Durkheim, Adams, Zagzebski isimlerine rastlamak pek mümkün değildir çünkü bu düşünürler başarılı oldukları diğer alanların aksine ahlak felsefesi alanına yön verecek ağırlıklı bir düşünce ortaya koymamışlardır. Yazarın bu tercihlerini, sorunsallara kendi kişisel kültürel yaklaşımının belirlediği açıktır. Bu isimlerden, Durkheim örneğin, batılı çalışmaların aksine Türkiye’de ahlak çalışmalarında sık rastlanmaktadır. Bu durum da bize, ülkemizde ahlak sosyolojisi ve ahlak felsefesi alanlarının henüz tam oturmadığını ve sıkça karıştırıldığını göstermektedir. Yazarın tercih ettiği yukarıdaki isimler ve onların metinleri üzerinden felsefe sorunlarını tartışmak Batı ahlak felsefesi geleneğinde pek rastlanmadığına göre buradan yazarın yerel tercihleri ön planda tuttuğunu söyleyebiliriz. Yerel bir tercih ön planda ise o zaman da batılı kaynaklara daha az yer vermesi daha yerinde olacaktır kanaatindeyiz. Son bölümün ahlak eğitimine ayrılmış olması da yine ahlak felsefesinden çok ahlakın genel amaç olduğu izlenimini vermektedir.

Sonuç olarak *Ahlak Felsefesinin Temel Problemleri: Seçme Metinler* ders kitabı olmaya uygun olmasa da ahlak çalışmalarında kullanılacak felsefe seçkisi olarak literatürdeki yerini almıştır.

1 M. A. Aynı, *Türk Ahlakçıları*, Kitabevi: İstanbul, 1993, s.11.